ระบบการศึกษาของไทย : กลไกในการพัฒนาคน ที่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร

โดย พลเรือเอก ไพโรจน์ แก่นสาร

กล่าวโดยทั่วไป

ในโลกยุคปัจจุบัน ต่างเป็นที่ยอมรับกันในทุกสังคมว่า “**การศึกษาคือกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพในด้านต่าง ๆ อาทิ สติปัญญา ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ความเท่าทัน ปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในโลก ซึ่งนับวันจะมีความผันผวนปรวนแปรมากขึ้นทุกที ยากแก่การพยากรณ์หรือคาดเดาความเป็นไปในอนาคตได้ แม้แต่ในระยะสั้นวันนี้พรุ่งนี้ ชาติใดมีระบบการศึกษาที่ดีย่อมช่วยให้คนในชาตินั้นมีคุณภาพสูง สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติโดยรวม ให้มีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเข้มแข็งมั่นคง ประชาชนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดี อันเป็นที่ปรารถนาของทุกสังคม**”

ในทางกลับกัน ประเทศใดที่มีระบบการศึกษาที่ล้าหลังไม่สามารถพัฒนาคนในชาติให้มีสติปัญญาสูง **เสียเวลาส่วนใหญ่ไปกับการศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่ไม่มีประโยชน์มากเท่าที่ควร เน้นการยัดเยียดความรู้ความจำให้แก่ผู้เรียน มากกว่าการส่งเสริมความรู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ความกล้าคิดนอกกรอบอันเป็นพื้นฐานสำคัญของสติปัญญา และความใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในด้านต่าง ๆ สูงขึ้น** สามารถช่วยสร้างเสริมความอยู่ดีมีสุขให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคมทุกระดับได้ตามคำสั่งและโอกาสที่ตนมี **อันจะนำมาซึ่งความมั่นคงของมนุษย์** (Human Security) **และความมั่นคงแห่งชาติ** (National Security) อย่างยั่งยืนสืบไป

เมื่อหันมาพิจารณาระบบการศึกษาของไทยแล้ว เราคงเห็นพ้องกันเป็นส่วนใหญ่ว่า ยังมีความเข้มแข็งไม่มากเท่าที่ควรในหลายด้าน

อาทิ โครงสร้างขององค์กรรวมทั้งระบบการบริหารจัดการ การจัดแบ่งช่วงเวลาการศึกษาตามวัยใน ๑๒ ปีแรก ที่อาจจะไม่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองและพฤติกรรมของผู้เรียน เนื้อหาการเรียนในแต่ละระดับไม่เหมาะสมกับวัย โดยเน้นการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันประกอบด้วย ชั้นอนุบาล ๓ ปี ประถมการศึกษา ๖ ปี มัธยมต้น ๓ ปี มัธยมปลาย ๓ ปี ส่วนการศึกษาสายอาชีวะ เริ่มจากการจบมัธยมต้น ต่ออีก ๓ ปี จบชั้น ปวช. (ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น) หลังจากนั้นอีก ๒ ปี สำเร็จการศึกษาระดับ ปวส. (ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง) เทียบเท่าอนุปริญญา สามารถเข้ารับการศึกษาต่อในบางสาขาของระดับมหาวิทยาลัยได้อีก ๓ ปี สำเร็จแล้วได้รับปริญญาตรี **ระบบการศึกษาเช่นที่กล่าวถึงมาโดยสังเขปนี้ มีนักวิชาการด้านการศึกษาบางท่านทำการศึกษาวิจัยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ได้ข้อสรุปทำนองเดียวกันว่าไม่มีความเหมาะสมหลายประการ เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ และความเข้มแข็งมั่นคงของประเทศชาติโดยรวม** พอสรุปสาระสำคัญของความเห็นของแต่ละท่าน ดังต่อไปนี้

- **ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ภาวิช ทองโรจน์** (อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ) ท่านนำเสนอผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความไม่สมบูรณ์ของระบบการศึกษาไทย ที่ส่งผลเสียต่อผู้เรียนหลายประการ ดังนี้

๑. ผลการสอบ PISA (Program for International Student Assessment) ซึ่งทดสอบ ๔ วิชา ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา และการอ่าน

๑.๑ **เด็กไทยราวร้อยละ ๗๐ มีคะแนนสอบ PISA อยู่ในระดับ ๑ - ๒** ซึ่งเสี่ยงต่อการประสบปัญหาชีวิต ไม่สามารถเข้าใจคำแนะนำการใช้ยา หรือล้มเหลวในการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน

๑.๒ **มีเด็กไทยเพียงประมาณร้อยละ ๑ เท่านั้น ที่มีคะแนนในระดับสูง ๕ - ๖** ขณะที่เด็กสิงคโปร์มีคะแนนในระดับนี้สูงถึงร้อยละ ๔๑

๑.๓ **เด็กไทยเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี แต่มีความรู้จริงเทียบเท่าค่าเฉลี่ยทั้งโลกเพียงประมาณ ๗.๗ ปีเท่านั้น** สูญเปล่าไปกว่า ๔ ปี

๑.๔ **ระบบ Banking Education เน้นการยัดเยียดข้อมูลจากครูสู่ผู้เรียนโดยห้ามตั้งคำถาม** เป็นการผลิตคนให้มีความเชื่อฟังมากกว่าคนที่มีความคิดสร้างสรรค์

๑.๕ **การแบ่งช่วงชั้นเรียนที่ผิดธรรมชาติ** (ประถม ๖ ปี มัธยมต้น ๓ ปี มัธยมปลาย ๓ ปี) **เป็นการสร้างพายุในสมองเด็ก โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ๖ ปี** (อายุ ๖ - ๑๒ ปี) **ซึ่งเป็นช่วงที่อารมณ์กำลังแปรปรวน การเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและวิธีเรียนแบบแยกส่วนในช่วงนี้ ทำลายพัฒนาการทางสมองของเด็ก**

๑.๖ **หลักสูตรการศึกษาล้าสมัย** ยังใช้ซอฟต์แวร์ของการศึกษาจากศตวรรษที่ ๑๙ มาวิ่งบนโลกศตวรรษที่ ๒๑

๑.๗ **การผลิตครูเกินความต้องการราวปีละ ๕๐,๐๐๐ คน แต่มีตำแหน่งบรรจุจริงเพียง ๕,๐๐๐ - ๗,๐๐๐ คน เท่านั้น** ส่งผลให้เกิดการว่างงานในวิชาชีพชั้นสูง และบั่นทอนคุณภาพของผู้เข้าเรียน

๑.๘ **การแทรกแซงทางการเมืองจากผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบด้านนี้** กระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนรัฐมนตรีบ่อยมาก ทำให้นโยบายขาดความต่อเนื่อง มักเน้นการจัดทำโครงการระยะสั้น เช่น การจัดซื้อแท็บเล็ตและเครื่องช่วยการศึกษาต่าง ๆ มากกว่าการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง

๑.๙ **Executive Function** (EF) **คือความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ความจำเพื่อใช้งาน และความยืดหยุ่นทางความคิด** ซึ่งสำคัญกว่า IQ (Intelligence Quotient) ซึ่งระบบการศึกษาของไทยไม่เอื้อในการเสริมสร้าง EF เท่าที่ควร

๑.๑๐ **ช่วงวัยวิกฤต**

- **๐ - ๖ ปี ควรเป็น Play-Based Learning เพื่อสร้างวิถีประสาท** (Synapse)

- **๖ - ๑๕ ปี เป็นช่วง Pruning หรือการตัดแต่งกิ่งก้านสมองส่วนที่ไม่จำเป็นออก เพื่อสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน**

๑.๑๑ **ข้อผิดพลาดของไทย ที่นับว่าสำคัญมากคือการบังคับให้เด็กเรียนหนัก เพื่อสอบแข่งขันเข้าระดับมัธยม** เป็นการขัดขวางการพัฒนา EF และสร้างความเครียดที่หลั่งสารคอร์ติซอล (Cortisol) มาทำลายสมองเด็ก

๒. **ทางออกและข้อเสนอแนะทางยุทธศาสตร์**

เพื่อให้ประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤตนี้ จำเป็นต้องดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ **แยกการศึกษาออกจากอำนาจทางการเมือง** สร้างองค์กรบริหารจัดการการศึกษาที่มีความเป็นอิสระและมีความต่อเนื่องเช่นเดียวกับโมเดลของธนาคารแห่งประเทศไทย

๒.๒ **ปฏิรูปโครงสร้างชั้นเรียน** ปรับปรุงรอยต่อระหว่างประถมกับมัธยมให้เป็นระบบต่อเนื่อง (Seamless) จนถึง ม.๓ เพื่อลดการกระแทกเชิงวิชาการ

๒.๓ **ปรับเปลี่ยนระบบการสอบ** เลิกเน้นการท่องจำเพื่อสอบแข่งขัน แต่เน้นการวัดผลเชิงสมรรถนะและความคิดสร้างสรรค์ (Competency-Based)

๒.๔ **กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น** ลดการรวมศูนย์อำนาจจากส่วนกลาง เพื่อให้โรงเรียนจัดการตนเองได้ตามบริบทพื้นที่ เช่นเดียวกับระบบการศึกษาของเวียดนาม

๒.๕ **ยกระดับคุณภาพครูและนวัตกรรม** ปฏิรูปการผลิตครูให้สอดคล้องกับความต้องการจริง และส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมที่เป็นของตนเอง (Our Technology) มากกว่าการรับจ้างผลิตหรือนำเข้าเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว

๓. **กับดักซ้อนกับดัก** : เมื่อการศึกษาคือเครื่องยนต์ที่ผลิตความล้มเหลว เรามักมองวิกฤตการณ์ไทยแบบแยกส่วน แต่ในความเป็นจริงมันคือ **"กับดักซ้อนกับดัก"** (A Trap within a Trap) ที่ซ้อนกัน ๓ ชั้น **โดยมีกับดักการศึกษาคุณภาพต่ำเป็นแกนกลาง** (Core Engine) **ที่เป็นวงจรหายนะอื่น ๆ** พอสรุปได้ ดังนี้

๓.๑ **กับดักชั้นใน** (รากเหง้า) คือ **กับดักการศึกษาที่ไม่สามารถสร้างทักษะชั้นสูง** ทำให้มนุษย์อ่อนแอ

๓.๒ **กับดักชั้นกลาง** คือ **กับดักความรู้และนวัตกรรม** เมื่อคนไม่มีคุณภาพ เราจึงไม่มีนวัตกรรมของตนเอง และต้องติดอยู่ในอุตสาหกรรมรับจ้างผลิตแบบเก่า

๓.๓ **กับดักชั้นนอก** คือ **กับดักรายได้ปานกลาง** ซึ่งเป็นผลสุดท้ายที่แสดงออกผ่านภาวะเศรษฐกิจซบเซาของประเทศ

การแก้ปัญหาที่ผ่านมาโดยเน้นที่ระบบราชการหรือการเมืองโดยไม่แตะต้องรากเหง้าของคุณภาพมนุษย์ จึงเป็นการปะผุที่ผิวเผิน แต่ไม่สามารถทำลายโซ่ตรวนที่มองไม่เห็นนี้ไปได้ด้วย

๔. **Paradox of Efficiency** : จ่ายแพงกว่าแต่ได้ผลลัพธ์ Grade A ในร่าง Grade B สิ่งที่น่าอายที่สุดของระบบการศึกษาไทย คือ **ความไร้ประสิทธิภาพอย่างสิ้นเชิง** หรือ Paradox of Efficiency ข้อมูลจาก Diagnostic Dossier มีสาระสำคัญที่น่าสนใจเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการระบบการศึกษาของไทยบางประการ ได้แก่ ไทยลงทุนค่าใช้จ่ายต่อผู้เรียนเฉลี่ยสูงถึงคนละประมาณ ๒,๕๐๐ - ๓,๕๐๐ ดอลลาร์สหรัฐฯ แต่ผลสอบ PISA เมื่อปี ค.ศ.๒๐๒๒ เด็กไทยกลับอยู่ในอันดับที่ ๕๘ - ๖๔ (รั้งท้าย) ในขณะที่เวียดนามใช้เงินน้อยกว่าไทยมาก ราว ๑,๐๐๐ - ๑,๕๐๐ ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อผู้เรียน ๑ คน แต่ผลสอบ PISA ในปีเดียวกันกลับอยู่ในอันดับ ๓๑ - ๓๕ ซึ่งถือว่าเป็นระดับต้น ๆ ของโลก

เด็ก ป.๖ ของไทย มีความรู้โดยเฉลี่ยเทียบเท่าเพียงชั้น ป.๓ ของเกณฑ์โลก โดยภาพรวมแล้วเด็กไทยในระดับความรู้ขั้นพื้นฐาน (ป.๑ - ป.๖) **ราวร้อยละ ๗๐ ตกอยู่ในย่านธงแดง** (Level ๒ และต่ำกว่า) ซึ่งหมายถึงความล้มเหลวในการดำรงชีวิตในโลกสมัยใหม่ เช่น ไม่สามารถเข้าใจคำแนะนำของสลากยา หรือขาดกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อการตัดสินใจเรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

๕. **บทสรุป : โอกาสสุดท้ายก่อนสิ้นยุค**

ดร.ภาวิช ทองโรจน์ ได้เน้นย้ำถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย ดังนี้

๕.๑ วิกฤตการศึกษาไม่ใช่เรื่องของงบประมาณ แต่คือ “**ความล้มเหลวเชิงโครงสร้าง” ที่ถูกส่งต่อเป็นมรดกโดยไร้การตั้งคำถาม**

๕.๒ หากเรายังปล่อยให้ระบบที่ฝืนธรรมชาติของสมองและไร้ประสิทธิภาพเช่นนี้ดำเนินต่อไป “**เรากำลังก่ออาชญากรรมต่อคนรุ่นอนาคต**”

๕.๓ การยกเครื่องไม่ใช่ทางเลือกที่สวยงาม **แต่มันคือทางรอดเดียวที่เหลืออยู่**

๕.๔ ถ้าเราไม่เปลี่ยนโครงสร้างวันนี้ เราพร้อมจะบอกลูกหลานเราจริง ๆ หรือว่า ... “**พวกหนูต้องรอไปอีก ๔๐ ปี เพียงเพื่อจะมีชีวิตดีเท่าเทียมกับเพื่อนบ้านในวันนี้**”

ทั้งข้อเท็จจริงและความเห็น รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ เท่าที่นำเสนอมานี้ เป็นการกลั่นจากความรู้และประสบการณ์อันยาวนานจากการคร่ำหวอดอยู่ในแวดวงการศึกษาของไทย **นับว่ามีคุณค่าอย่างอเนกอนันต์ต่อผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับวงการนี้ในทุกภาคส่วน** ตั้งแต่ผู้มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการศึกษา ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ลดหลั่นลงมาจากระดับกระทรวง จนถึงผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม **ซึ่งหากมีความตระหนักรู้และมีความมุ่งมั้นร่วมกันในการแก้ปัญหา เพื่อปฏิรูประบบการศึกษาของไทยโดยรวมให้มีความเข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้นจนทัดเทียมมาตรฐานสากลได้ ย่อมนำมาซึ่งความมีศักยภาพสูงของทรัพยากรมนุษย์ที่เรามีอยู่ ความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณแผ่นดินเพื่อการศึกษา ความมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงของประเทศชาติโดยรวมด้วย**

เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบการศึกษาไทย ขอนำเสนอข้อมูลพื้นฐานซึ่งได้รับจากการสัมมนา เรื่อง “**การกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค มิติการศึกษา**” ของผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตร **การบริหารจัดการด้านความมั่นคงขั้นสูง รุ่นที่ ๑๘ โดยมูลนิธิการจัดการเพื่อความมั่นคง ซึ่งมี พลเอกจรัล กุลละวณิชย์ เป็นประธาน** ซึ่งปิดหลักสูตรไปเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๙ มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. **จำนวนสถานศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ในปีการศึกษา ๒๕๖๗**

๑.๑ **สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน** ๒๙,๐๘๒ แห่ง

๑.๒ **สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน** ๓,๙๒๔ แห่ง

๑.๓ **กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น** ๑๙,๖๔๑ แห่ง

๑.๔ **กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน** ๒๒๑ แห่ง

๑.๕ **สถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา: ภาครัฐ** ๔๓๓ แห่ง

ภาคเอกชน ๔๕๑ แห่ง

๑.๖ **สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา**

- วิทยาลัยเทคนิค	๑๕๒	แห่ง
- วิทยาลัยอาชีวศึกษา	๔๐	แห่ง
- วิทยาลัยการอาชีพ	๑๔๓	แห่ง
- วิทยาลัยการเกษตร	๔๔	แห่ง
- วิทยาลัยสารพัดช่าง	๓๕	แห่ง
รวม	๔๑๔	แห่ง

อื่น ๆ รวม ๑๙ แห่ง (วิทยาลัยพณิชยการ และวิทยาลัยประมง)

จำนวนสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

๒. มหาวิทยาลัยของรัฐ ในกำกับของรัฐ ๑๕ แห่ง

ในสังกัดของรัฐ ๑๕ แห่ง

๒.๑ มหาวิทยาลัยราชภัฏ๓๘แห่ง

๒.๒ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	๙	แห่ง
๒.๓ วิทยาลัยชุมชน	๑๙	แห่ง
๒.๔ มหาวิทยาลัยเอกชน	๔๐	แห่ง
๒.๕ สถาบันเอกชน	๘	แห่ง
๒.๖วิทยาลัยเอกชน	๒๓	แห่ง

๓. **จำนวนบุคลากร**

๓.๑ ข้าราชการครู

- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ๔๑๒,๐๙๐ คน

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (อว.) ๑๑๗,๕๖๒ คน

๓.๒ จำนวนผู้เข้ารับการศึกษา ๖,๔๓๘,๑๖๐ คน

๔. **งบประมาณ**

๔.๑ ศธ. ๓๒๘,๔๘๐ (±) ล้านบาท

๔.๒ อว. ๑๒๗,๒๐๐ (±) ล้านบาท

ข้อเสนอแนะจากการสัมมนาหลักสูตรการบริหารจัดการด้านความมั่นคงขั้นสูง รุ่นที่ ๑๘ (มส.๑๘)

๑. หลักสูตรการศึกษาโดยรวม ควรตอบสนองความต้องการทั้งของภาครัฐและเอกชน ในยุคปัจจุบันและอนาคต กำหนดโดยคณะกรรมการสถานศึกษา และ/หรือสภาการศึกษา

๒. **จุดแข็งของไทย**

๒.๑ **อาหารและเกษตรกรรม** สามารถเป็นครัวโลกได้

๒.๒ **การสาธารณสุข** ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๒.๓ **การท่องเที่ยวในหลากหลายมิติ** อาทิ เชิงประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม เชิงกีฬา เชิงบันเทิงเริงรมย์ เชิงพักผ่อนหย่อนใจจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ฯลฯ

๒.๔ **ด้านโลจิสติกส์** มีโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ

๓. **ศักยภาพด้านอื่น ๆ** (จุดแข็งรอง) ได้แก่

๓.๑ **ด้านอุตสาหกรรม** อาทิ การประกอบรถยนต์ การซ่อมบำรุงระบบต่าง ๆ การผลิตระบบ/อุปกรณ์IT

๓.๒ **ธุรกิจการค้า** ทั้งภายในและระหว่างประเทศ อาทิ การค้าปลีกอาหารและโรงแรม การค้าตามแนวชายแดนประเทศที่กำลังพัฒนา

เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและศักยภาพด้านต่าง ๆ ที่ไทยมีอยู่เช่นที่กล่าวข้างต้น ควรมีส่วนร่วม

จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ได้แก่ **สภาการศึกษา สถานศึกษา และบุคลากรด้านการศึกษา ผู้ปกครอง ผู้เรียน ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งภาคธุรกิจ** อาทิ สภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม นักธุรกิจในแต่ละท้องที่

ข้อมูลรวมทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสัมมนานี้ช่วยให้เราเข้าใจชัดเจนขึ้นในปัญหาและแนวทางการแก้ไข เพื่อให้ระบบการศึกษาของไทยมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

(ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์: อดีต รมต.กระทรวง อว.) ท่านกล่าวถึงประเด็นปัญหาสำคัญในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย ชี้ให้เห็นจุดแข็งต่าง ๆ ที่เรามีอยู่ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหา พอสรุปได้ ดังนี้

๑. **มหาวิทยาลัยของไทยก้าวหน้าช้ามาก** เพราะมีแต่คนในที่มีบทบาทนำ ควรเปิดโอกาสให้คนนอกมีบทบาทมากขึ้น

๒. **สภามหาวิทยาลัยดูน่าเคารพเลื่อมใส แต่นำสังคมได้ไม่มากนัก**

๓. **ทางด้านวิชาการเรามีปัญหาทั้ง Over Demand และ Over Supply** ทำให้ขาดความสมดุลและมีประสิทธิภาพต่ำ

๔. **คนไทยเก่งการปฏิบัติ เรียนรู้จากการลงมือทำ** ในขณะที่ชาติเจริญแล้วเก่งด้านทฤษฎี นำไปใช้ในการวิจัยและพัฒนา เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมอ

๕. **คนไทยเก่งเฉพาะทางมีอยู่มาก แต่ขาดการร่วมกันทำงานเป็นทีม** จึงสร้างนวัตกรรมได้ไม่มากเท่าที่ควร

๖. **ภาคเอกชนและประชาสังคมของไทย มีความเข้มแข็งมาก** ควรให้มีบทบาทเพิ่มขึ้นในการส่งเสริมระบบการศึกษาของชาติ

๗. **เราควรสร้างทฤษฎีทางวิชาการที่เหมาะสมกับสังคมไทย** ใช้ Demand เป็นตัวตั้ง สร้างหลักสูตรที่สนองตอบความต้องการของผู้ประกอบการ

๘. **ยุคนี้การศึกษาแบบ Non-Degree มีความสำคัญกว่า** เพราะโลกเปลี่ยนแปลงเร็วมากขึ้นทุกที

๙. **การบริหารงานแบบไทย ใช้การสั่งการจากผู้มีอำนาจลงมาตามลำดับชั้น** (Top Down) **ยังมีความจำเป็นและได้ผลดีกว่าการริเริ่มและชี้นำจากผู้ที่อยู่ในระดับล่าง ๆ ขององค์กร** (Bottom Up)

๑๐. **ภาวะผู้นำ** (Leadership) **ยังมีความสำคัญพอ ๆ กันกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จำเป็นต้องสร้างสมดุลให้ดี**

๑๑. **แนวทางในการสร้างสมดุลด้านวิชาการ ได้แก่ การสร้างหลักสูตร Non Degree เพิ่มขึ้น** โดยให้ผู้ที่อยู่ในระบบเดิมมีส่วนร่วมตามความเหมาะสม และอย่าห่วงเรื่องภาพลักษณ์ของสถาบันมากเกินสมควร

๑๒. **ไม่ควรตื่นเต้นมากนักกับผลสอบ PISA ที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำของเด็กไทย** เพราะเป็นเพียงการวัดเฉพาะทางบางส่วนของระบบการศึกษาเท่านั้น แต่ก็ควรหาทางพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป

ในส่วนของผู้เขียนเองนั้น มีสาระที่เห็นว่าสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการศึกษาของไทยให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นอีกบางประการ ได้แก่ **การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การเพิ่มความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และการส่งเสริมให้ผู้มีความรู้หวนคืนสู่ถิ่นกำเนิด** เพื่อใช้ศักยภาพ ที่ตนมีพัฒนาอาชีพที่ทำสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษให้ได้ผลดียิ่งขึ้น อันจะนำมาซึ่งความเจริญของภูมิภาคต่าง ๆ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนชนบท รวมทั้งความมั่นคงของมนุษย์โดยรวมด้วย **ซึ่งเน้นผลจากการพัฒนาระบบการศึกษาของไทยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นนั่นเอง** พอสรุปสาระสำคัญต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

นับเป็นเรื่องที่ประจักษ์ชัดกันโดยทั่วไปว่า **การกระจายตัวของสถานศึกษาที่อยู่ในระดับมาตรฐานสูงนั้น มักกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เจริญแล้ว** อาทิ ในกรุงเทพมหานคร และเมืองใหญ่ในแต่ละภูมิภาค **ส่วนในชนบทที่ห่างไกลซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ มักมีข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานศึกษา ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพทางการศึกษา** เช่น

การมีครูผู้สอนไม่ครบตามอัตรา จึงต้องสอนข้ามสาขาวิชาที่ครูบางท่านอาจไม่มีประสบการณ์สูงพอ ผู้เรียนจึงได้รับความรู้ไม่มากเท่าที่ควร บางจังหวัดมีพื้นที่กว้างแต่ประชากรอยู่กันอย่างกระจัดกระจายไม่หนาแน่นนัก การเดินทางไปโรงเรียนก็ยากลำบากมากขึ้นเพราะระยะทางไกลจากบ้าน สิ้นเปลืองทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ครอบครัวที่พอมีฐานะดี มักเลือกที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนในพื้นที่ซึ่งมีความเจริญด้านการศึกษาสูงกว่า **เมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับที่ต้องการแล้ว ส่วนใหญ่ก็หางานทำในพื้นที่นั้น ๆ การกลับไปใช้ชีวิตในถิ่นกำเนิดมีเพียงส่วนน้อย** ทำให้ทรัพยากรมนุษย์ในชนบทโดยรวมมีคุณภาพไม่สูงเท่าที่ควร นี่คือผลพวงของความเหลื่อมล้ำในโอกาสรับการศึกษา นับเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งในการกระจายความเจริญสู่ชนบท และการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรโดยรวมของทั้งประเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติด้วย

การเพิ่มความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

เท่าที่เป็นอยู่จากในอดีตจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าทั้งสามภาคส่วนที่ยังมีความร่วมมือกันไม่มากเท่าที่ควร ทั้งที่เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เหตุผลสำคัญก็คือ ภาครัฐเองก็มีข้อจำกัดโดยเฉพาะด้านงบประมาณ ไม่สามารถสนับสนุนสถานศึกษาที่มีอยู่เป็นจำนวนมากได้อย่างเต็มที่ คุณภาพของระบบการศึกษาโดยรวมจึงมีข้อจำกัดตามไป เมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษา ส่วนหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่น้อยเลยก็เข้าทำงานในภาคเอกชน **เมื่อบางส่วนยังมีความรู้และประสบการณ์ไม่สูงพอ ศักยภาพในการทำงานก็จำกัดตามไปด้วย ผลเสียจึงตกอยู่กับภาคธุรกิจเอกชนอย่างเห็นได้ชัด** ส่วนภาคประชาสังคมหรือประชาชนโดยทั่วไปนั้น ก็คือผู้ปกครองซึ่งส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษา ย่อมปรารถนาที่จะให้ผู้ที่อยู่ในอุปการะของตนได้รับความรู้และประสบการณ์อย่างเต็มที่**จึงควรมีส่วนร่วมสนับสนุนสถานศึกษาในพื้นที่อยู่อาศัยของตนตามกำลังความสามารถด้วย**

อันที่จริงแล้ว ความร่วมมือระหว่างสามภาคส่วนข้างต้นมีอยู่แล้วในระดับหนึ่ง แม้จะไม่กว้างขวางและใกล้ชิดมากนัก อาทิ **“โครงการ**

ทวิภาคี"ซึ่งผู้ประกอบการภาคธุรกิจเอกชน สนับสนุนสถานศึกษาสายอาชีวะ ด้วยการให้ทุนการศึกษาแก่ผู้เรียนในสาขาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของตน โดยกฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้สนับสนุนสามารถเข้าไปช่วยปรับปรุงหลักสูตรได้ในระดับหนึ่ง รวมทั้งการจัดหาตำราเรียนและเครื่องช่วยการศึกษาที่ทันสมัยตามเทคโนโลยีปัจจุบัน **ทั้งยังรับผู้เรียนจำนวนหนึ่งตามความสมัครใจไปฝึกงานที่บริษัทตน รวมทั้งรับเข้าทำงานตามจำนวนที่ต้องการภายหลังจากการสำเร็จการศึกษาด้วย**

สำหรับประชาชนโดยทั่วไปนั้น ก็มีส่วนร่วมในการสนับสนุนสถานศึกษาได้หลายลักษณะ **อาทิ การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กเรียนดี ความประพฤติดี แต่ฐานะยากจน การสนับสนุนงบประมาณแก่สถานศึกษาเพื่อจัดซื้อ จัดจ้าง ในเรื่องที่จำเป็นแต่ขาดแคลนงบประมาณ การร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษาและเครือข่ายผู้ปกครองและครู** เหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยส่งเสริมคุณภาพการศึกษาให้แก่ผู้เรียนและสถานศึกษาหนึ่ง ๆ ได้พอสมควรด้วย

อีกภาคส่วนหนึ่งซึ่งสามารถมีส่วนช่วยส่งเสริมด้านการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนก็คือ **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเขตปกครองพิเศษ คือ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา** หลายแห่งในภาคส่วนนี้มีโรงเรียนในความรับผิดชอบโดยตรง บริหารสถานศึกษาด้วยงบประมาณของหน่วย โรงเรียนจำนวนไม่น้อยมีครูไม่เพียงพอที่จะสอนได้อย่างทั่วถึง บางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็จัดสรรงบประมาณจ้างครูอัตราจ้างมาช่วยสอนให้ครบตามวิชาที่กำหนด

โดยภาพรวมแล้วความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมของไทย นับว่ามีโครงสร้างพื้นฐานที่ดี มีความเข้มแข็งพอสมควร แต่ยังสามารถเติมเต็มให้มีความทั่วถึงและเหนียวแน่นได้อีก **โดยหน่วยงานภาครัฐควรเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างกฎระเบียบและ**

จัดสรรงบประมาณให้มีความชัดเจนในสัดส่วนที่เหมาะสม คุณภาพการศึกษาโดยรวมย่อมดีขึ้นได้อย่างแน่นอน

การส่งเสริมให้ผู้มีความรู้หวนคืนสู่ถิ่นกำเนิด

ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า ผู้ที่ยอมจากภูมิลำเนาเดิมไปศึกษาในต่างถิ่นเพื่อให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ทันสมัย คุณภาพทางการศึกษาสูงกว่าการเข้าเรียนในสถานศึกษาในท้องถิ่นตนและมักหางานทำในเมืองที่เจริญแล้ว **หากมีมาตรการส่งเสริมให้คนเหล่านี้หวนคืนสู่ถิ่นกำเนิดมากขึ้น เพื่อการประกอบอาชีพและอยู่อาศัยอย่างถาวร โดยใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากสถานศึกษาในเมืองที่เจริญแล้ว อาจจะเป็นการสืบสานอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ด้วยกระบวนการบริหารจัดการที่ทันสมัยมากขึ้น หรือมีการรวมตัวกันในลักษณะ "วิสาหกิจชุมชน" คือ การร่วมกันสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งโดยการใช้ทุนทางสังคม** (Social Capital) **ที่แต่ละชุมชนมีอยู่ อาทิ ทรัพยากร ภูมิปัญญาดั้งเดิม และวัฒนธรรมประเพณี มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีพระราชทานของในหลวงรัชกาลที่ ๙ เป็นกรอบและแนวทางในการประกอบอาชีพ โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนตามสมควร การดำเนินการเช่นนี้ย่อมบังเกิดผลดีอย่างแน่นอน ทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม** ซึ่งทุกวันนี้เริ่มมีตัวอย่างของผู้ใช้ชีวิตเช่นนี้ประสบความสำเร็จมากขึ้นทุกที นับเป็นนิมิตหมายที่ดี เป็นการได้รับประโยชน์จากการศึกษามาพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคมชนบทโดยรวม ให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงสืบต่อไป

อีกองค์ประกอบหนึ่งซึ่งมีส่วนช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับระบบการศึกษาในพื้นที่ห่างไกล คือ "**วิทยาลัยชุมชน**" ซึ่งยังไม่เป็นที่รับรู้กันในวงกว้างเท่าที่ควร ทั้งที่ได้เริ่มดำเนินการมาแล้วกว่า ๒๐ ปี **โดยมีจุดประสงค์หลักในการเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนที่จบการศึกษาในระดับมัธยมปลายแล้วได้เรียนต่ออีก ๒ ปีในระดับ ปวส. และประกอบอาชีพต่อจากนั้นใน**

ท้องถิ่นตน โดยกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตรเน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นหนึ่ง ๆ อาทิ ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณี ความเข้มแข็งด้านต่าง ๆ ที่ท้องถิ่นมีอยู่ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาให้ท้องถิ่นนั้น ๆ มีความเจริญก้าวหน้าในทุกด้านเท่าที่อาจเป็นไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตน รู้สึกรักและผูกพันไม่อยากละทิ้งไปใช้ชีวิตในท้องถิ่นอื่น ๆ โดยไม่จำเป็น ร่วมกันสร้างสังคมให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น อาคารสถานที่เรียนก็ไม่จำเป็นต้องสร้างขึ้นใหม่ ใช้ส่วนที่มีอยู่แล้วในระบบการศึกษาปกติ โดยจัดการเรียนการสอนนอกเวลาเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้เรียนในหลักสูตรประจำ **นับเป็นแนวคิดที่ดีมาก ภาครัฐควรส่งเสริมอย่างจริงจังให้มีการขยายตัวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น** ซึ่งจะมีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นชนบท กับคนที่อยู่ในพื้นที่เจริญแล้วได้อีกทางหนึ่ง ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งความเจริญด้านต่าง ๆ ให้แก่พื้นที่ห่างไกลความเจริญได้อีกด้วย

โครงการพระราชดำริด้านการศึกษาของ พระบาทสมเด็จพระมหาวชิราลงกรณ์ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ ๑๐

พระองค์ทรงมีพระบรมราโชบายในการใช้สถาบันราชภัฏ ซึ่งมี ๓๘ แห่งทั่วประเทศ เป็นกลไกหลักอีกส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศ โดยการเผยแพร่ความรู้ที่เหมาะสมแก่ประชาชนในแต่ละพื้นที่ตามที่ตั้งของสถาบันราชภัฏหนึ่งๆ มีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีพระราชทานของในหลวงรัชกาลที่ ๙ เป็นพื้นฐานสำคัญ เน้นการเข้าถึงประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมระหว่างกันอย่างใกล้ชิด ในการแก้ปัญหาสำคัญที่แต่ละท้องถิ่นมีอยู่ รวมทั้งจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เรียกแนวคิดเช่นนี้ว่า “การสร้างวิศวกรสังคม” (Social Engineer) โดยมอบหมายให้ พลเอก ดาวน์พงศ์ รัตนสุวรรณ องคมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้ **หลายปีที่ผ่านมามี**

ความก้าวหน้าบังเกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและน่าพอใจมาก จึงนับได้ว่าเป็นอีกกลไกหนึ่งที่ช่วยเพิ่มความเข้มแข็งให้กับระบบการศึกษาของไทย สามารถช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนจำนวนมากที่เคยด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความเจริญของท้องถิ่นชนบทโดยรวมก็มีมากขึ้นตามไป

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีองค์กรภาคธุรกิจเอกชนบางแห่งซึ่งจัดทำหลักสูตรการศึกษาอบรมเฉพาะทาง เพื่อผลิตบุคลากรสำหรับทำงานในบางหน้าที่ของธุรกิจตน เมื่อเห็นว่าได้ผลดีก็ขยายขอบเขตการอบรมเพิ่มขึ้น จนได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไป จึงตั้งเป็นสถาบันการศึกษาขึ้นมา เช่น **สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ของเครือเจริญโภคภัณฑ์** (ซีพี) ซึ่งเริ่มต้นจากการอบรมเพื่อผลิตพนักงานบริการในร้านสะดวกซื้อ 7-11 **ทุกวันนี้ขยายหลักสูตรกว้างกว่าเดิมมาก เทียบเท่ามหาวิทยาลัยก็ว่าได้ สามารถผลิตบัณฑิตได้ถึงระดับปริญญาเอก ทั้งเพื่อทำงานในธุรกิจของ ซีพี และ องค์กรภายนอกที่สนใจ** มี ดร.สมภพ มานะรังสรรค์ เป็นอธิการบดีมาตั้งแต่เริ่มตั้งสถาบัน

อีกสถาบันหนึ่งซึ่งน่าสนใจมากเช่นกัน คือ สถาบันเทคโนโลยีการผลิตสุมิพล เป็นการรวมตัวกันของนักธุรกิจในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออกเรือ EEC (Eastern Economic Corridor) **ตั้งสถาบันการศึกษาเพื่อผลิตบุคลากรสำหรับทำงานในภาคธุรกิจต่าง ๆ ที่ทยอยเกิดขึ้นในพื้นที่โครงการนี้** โดยให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ที่ผ่านการสอบคัดกรองอย่างเข้มข้นเข้าเรียนฟรี สนับสนุนทั้งที่พักและค่าใช้จ่ายส่วนตัวตลอดหลักสูตร **สำเร็จการศึกษาแล้วก็มีงานรองรับตามความสมัครใจให้อีกด้วย**

ทั้งนี้ยังอาจมีการเปิดหลักสูตรการศึกษาเฉพาะทางเช่นนี้อีกเป็นจำนวนมาก แม้จะมีจุดประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรเพื่อทำงานในบางด้านสำหรับธุรกิจของตน แต่ก็นับได้ว่ามีส่วนช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ระบบการศึกษาของไทยได้อีกส่วนหนึ่ง **โดยที่ภาครัฐไม่ต้องลงทุนเอง**

ด้านงบประมาณ แต่ควรเป็นฝ่ายสนับสนุน (Supporter) **และอำนวยความสะดวก** (Facilitator) **แก่องค์กรเหล่านั้นอย่างเต็มที่ด้วยความสุจริตใจ**

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการนำเสนอบทความมาจนถึงช่วงท้ายนี้ คงพอเห็นได้ว่าเป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงและแง่คิดมุมมองจากหลายแหล่ง ทั้งจากนักวิชาการผู้ที่มีความสนใจจริงจังในความไม่สมประกอบของระบบการศึกษาไทย พยายามค้นคว้าหาวิธีปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น รวมทั้งผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงานภาครัฐ โดยเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการทั้งสองกระทรวงด้านการศึกษา รวมทั้งผู้นำภาคเอกชนและภาคประชาสังคม

สำหรับผู้เขียนเองตลอดระยะเวลาราว ๔๐ ปี ในชีวิตราชการทหารเรือ ได้ทำงานในสายวิชาการราวครึ่งหนึ่ง ตำแหน่งที่มีความภูมิใจสูงสุดก็คือ การเป็นผู้บัญชาการสถาบันวิชาการทหารเรือชั้นสูง แม้แต่หลังครบเกษียณอายุราชการตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ มาจนถึงปัจจุบันก็ยังมีงานวิชาการให้ทำอยู่บ้างพอสมควร ความสนใจส่วนตัวเกี่ยวกับปัญหาในระบบการศึกษาไทยก็มีอย่างต่อเนื่องตลอดมา รวมทั้งความครุ่นคิดที่จะมีส่วนหาทางแก้ไขให้คลี่คลายไปได้บ้าง ด้วยการเขียนบทความและนำเสนอความคิดเห็นในเวทีเสวนาทางวิชาการเท่าที่มีโอกาส จึงใคร่ขอสรุปสาระสำคัญของปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขจากข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจากหลายแหล่ง ดังต่อไปนี้

๑. **ระบบการศึกษาของไทยโดยรวมยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร** มีความอ่อนด้อยทั้งด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ไม่มากเท่าที่ควร **เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านและเกณฑ์เฉลี่ยทั่วโลกแล้ว ความรู้ความสามารถของผู้เรียนไทยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังอยู่ในกลุ่มรั้งท้ายอย่างน่าวิตก โดยยังไม่เห็นแนวทางที่ชัดเจนในการยกระดับมาตรฐานให้สูงยิ่งขึ้น ผลการ**

สอน PISA ของเด็กไทยที่มีอันดับต่ำลงเรื่อย ๆ คือเครื่องยืนยันที่ชัดเจนถึงความอ่อนแอของระบบการศึกษาไทย แม้นักวิชาการบางท่าน เช่น ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ มีความเห็นว่าไม่ใช่เรื่องที่น่ากังวลนัก แต่เราก็ควรเร่งหาทางแก้ไขให้ดีขึ้น เพราะเป็นมาตรฐานสากลที่ทั่วโลกต่างยอมรับ

๒. **การจัดวางหลักสูตรระดับประถมศึกษา ทั้งเนื้อหาสาระและวิธีการสอนที่ไม่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองและพฤติกรรมของเด็กวัย ๖ - ๑๒ ปี คือรากเหง้าที่สำคัญของปัญหาทั้งหลายในระบบการศึกษาของไทย เป็นการทำลายศักยภาพและผลอันพึงได้จากการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนของเด็กเหล่านั้นด้วย** โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันและอนาคตต่อจากนี้ โลกของวิทยาการเปลี่ยนแปลงเร็วมาก มีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันเป็นปรากฏการณ์ในโลกยุค ๔.๐ ซึ่งมี Digital Technology และ Internet เป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ ขึ้นแบ่งเบาภาระของคน หากเนื้อหาหลักสูตรยังล้าหลังอยู่ รวมทั้งครูผู้สอนและกระบวนการบริหารการศึกษาตามไม่ทัน ย่อมเกิดความสูญเปล่าเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ ในระบบการศึกษาของไทย ล้าหลังประชาคมโลกมากขึ้นทุกที

๓. **การผลิตครูจำนวนมากกว่าอัตราที่บรรจุได้เกือบ ๑๐ เท่า ดังที่กล่าวไว้แล้ว รวมทั้งความรู้และประสบการณ์ของครูจำนวนหนึ่งซึ่งไม่สอดคล้องกับยุคสมัย คือ สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่กัดกร่อนทำลายคุณภาพของระบบการศึกษาไทย รวมทั้งศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในอาชีพครูด้วย** นับเป็นความสูญเสียที่ซ่อนแฝงอยู่ในสังคมไทย โดยขาดความตระหนักรู้เท่าที่ควรของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านนี้ ความคิดและแนวทางที่จะแก้ไขจึงขาดความชัดเจนและจริงจังตามไปด้วย เราจึงจมอยู่ในวังวนเก่า ๆ อันมืดมัวสลัวลาง โดยยังคลำหาทางไปสู่ความสว่างไม่พบสักที

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมายที่เป็นตุ้มถ่วงความเจริญด้านการศึกษาในระดับพื้นฐานของไทย **ที่นับว่าสำคัญยิ่งก็คือความด้อยคุณภาพของผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบงานด้านนี้ ทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำ มีจำนวนไม่น้อยเลยที่ขาดคุณสมบัติทั้งด้านความรู้ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรม** ทำงานต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องเป็นที่ตั้ง ขาดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม หากคลี่คลายปมนี้ไม่ได้ในเร็ววัน การศึกษาโดยรวมของไทยก็คงอยู่ในสภาพล้มลุกคลุกคลานเช่นนี้ต่อไปอีกเนิ่นนาน

ข้อเสนอแนะ

โดยภาพรวมแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับความคิดเห็นของแหล่งข้อมูลข้างต้น คือ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ภาวิช ทองโรจน์ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และผลงานการสัมมนาของผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรการบริหารจัดการด้านความมั่นคงขั้นสูง รุ่นที่ ๑๘ ซึ่งมีความหลากหลายมากพอสมควร บางส่วนอาจดูขัดแย้งกันบ้าง เช่น เรื่องผลสอบ PISA ของนักเรียนไทย และแนวทางการจัดทำหลักสูตร ซึ่งล้วนมีเหตุผลรองรับที่พอเข้าใจได้ในทุกข้อเสนอเหล่านั้น เพื่อให้แนวทางในการแก้ปัญหามีความชัดเจนในองค์รวมมากขึ้น ขอเสนอแนะโดยสรุป ดังต่อไปนี้

๑. **ปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ** โดยเปิดเวทีเสวนาทางวิชาการอย่างจริงจังหวังผล กระทำซ้ำ ๆ ให้ครอบคลุมทุกประเด็นสำคัญของปัญหา เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันคิดอย่างทั่วถึงจนตกผลึก อาจจำเป็นต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมากก็นับว่าคุ้มค่า เพราะเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศที่มีความซับซ้อนมาก และส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความเข้มแข็งมั่นคงของประเทศชาติโดยส่วนรวม

๒. เห็นควรกำหนดประเด็นสำคัญสำหรับการเสวนา ดังนี้

๒.๑ **การปรับโครงสร้างหลักสูตรระดับประถมศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองและพฤติกรรมของผู้เรียนในแต่ละ**

ช่วงวัย ทั้งเนื้อหาสาระของหลักสูตรและรูปแบบในการเรียนการสอนโดยตัดทอนส่วนที่ไม่จำเป็นจริงออกเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อให้ผู้เรียนมีเวลาว่างมากขึ้นสำหรับการทำกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียน

๒.๒ **การปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาในทำนองเดียวกัน** เพื่อให้สอดรับกับหลักสูตรของระดับประถมศึกษาที่อยู่ระหว่างการปฏิรูป ควรทำขนานกันไปโดยต่างฝ่ายต่างรับรู้ความคืบหน้าของกันและกัน เพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อกันอย่างลงตัวในที่สุด ทั้งนี้น่าจะมีคณะทำงานบางส่วนร่วมกันทำงานขนานกันไป ซึ่งจะช่วยให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๒.๓ **การปฏิรูปกระบวนการผลิตครูผู้สอนให้มีปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมกับโครงสร้างระบบการศึกษาใหม่ที่พัฒนาจนเห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว** โดยเน้นพื้นฐานความรู้ที่ตามทันยุคสมัยของวิทยาการทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในจำนวนที่ไม่สูงมากเกินสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราบรรจุที่รองรับได้ โดยมีส่วนเกินตามความเหมาะสมสำหรับผู้ที่อาจเลือกประกอบอาชีพอื่นเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว

๒.๔ **แนวทางในการแก้ปัญหาสถาบันการศึกษาที่ผลิตครูในเมื่อมีภาระน้อยลงกว่าที่เป็นอยู่** จากความต้องการครูที่ลดลงจากเดิมเป็นจำนวนมาก รวมทั้งผู้เข้ารับการศึกษาก็มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องด้วย

๒.๕ **ความจำเป็นในการลดจำนวนบุคลากรในระบบการศึกษาภาครัฐ** เพื่อให้เหลือในสัดส่วนที่เหมาะสมกับหน้าที่ในโครงสร้างใหม่ที่ได้รับการปฏิรูปแล้ว จะมีวิธีบริหารจัดการอย่างไรเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

๒.๖ **มาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม** ภาครัฐควรมีบทบาทในการเป็นฝ่ายสนับสนุนและอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นอย่างไร เพื่อให้ภาคส่วนเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ระบบการ

ศึกษาของไทยมากกว่าที่เป็นอยู่ อาทิ การแก้ไขกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค การให้ผลตอบแทนในรูปของสิทธิพิเศษด้านการเสียภาษี และการสนับสนุนงบประมาณตามความเหมาะสม

๒.๗ **การเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนมีทางเลือกมากขึ้นในการเข้ารับการศึกษาเรื่องที่ตนสนใจและมีสาระที่สร้างสรรค์** โดยอาจเพิ่มชั่วโมงว่างจากวิชาหลักที่กำหนดไว้ ซึ่งทุกวันนี้ค่อนข้างอัดแน่น น่าจะตัดทอนลงได้บ้างสำหรับเป็นวิชาเลือกของผู้เรียน

๓. **ระบบการศึกษาของไทยมีปัญหาต่าง ๆ มากมายดังที่กล่าวมาแล้ว มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายสลับซับซ้อน ทั้งยังเป็นเรื่องที่หมักหมมถมทับกันมาอย่างยาวนาน ยากที่จะหาวิธีแก้ที่ได้ผลอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้ในเวลาอันสั้น แต่เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องร่วมกันเร่งหาทางออกที่เหมาะสมให้ได้ ด้วยความร่วมมือกันทุกฝ่ายอย่างเต็มกำลัง มีหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นเจ้าภาพหลักกำหนดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เร่งลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง บางส่วนของปัญหาที่ไม่ยุ่งยากนักย่อมค่อย ๆ คลี่คลายลงไปเรื่อย ๆ ช่วยให้ส่วนที่เหลือง่ายต่อการแก้ไขมากขึ้น สักวันหนึ่งข้างหน้าไม่นานเกินรอ ระบบการศึกษาของไทยย่อมมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นจนทัดเทียมมาตรฐานสากลได้ สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงอย่างน่าพอใจยิ่ง เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชาติให้เข้มแข็งแกร่งกล้ามากกว่าที่เป็นอยู่ อันจะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการสร้างและพิทักษ์รักษาความมั่นคงของชาติให้ยั่งยืนสืบไป**

ความสำคัญของการศึกษา

การศึกษาควรพาคนพ้นทางต่ำ
เท่าทันโลกอันโยกยั่วอยู่ทั่วไป
รักส่วนรวมร่วมสรรค์สร้างทางก้าวหน้า
พร้อมโอบเอื้อเกื้อกูลหนุนเผ่าพงศ์
ใช้ปัญญาเป็นอาวุธหยุดเรื่องร้าย
อีกกิเลสเหตุหม่นหมองของชีวา
สังคมใดไม่รุ่งเรืองเรื่องศึกษา
อยู่กันไปอย่างไร้รักสามัคคี
ของผองไทยใฝ่ศึกษาถ้วนหน้าเถิด
ความมั่นคงดำรงอยู่คู่พารา
พบแสงธรรมนำชีวิตจิตแจ่มใส
มีทุกข์ภัยมิไหวหวั่นใจมั่นคง
อย่างแกล้วกล้าหาพวกหมู่อยู่อย่างหงส์
ไม่ทะนงหลงลาภยศลดอัตตา
เพียรขวนขวายทำลายบ่วงห้วงตัณหา
เพิ่มคุณค่าพาผองชนพ้นโลกีย์
เปี่ยมปัญหาสารพัดความบัดสี
ดั่งวารีมีคลื่นลมล่มนาวา
เพื่อก่อเกิดเปิดวิถีที่เจิดจ้า
ปวงประชาต่างผาสุกทุกหมู่ชน

นรชาติ

๕ กรกฎาคม ๒๕๖๙
